STORJA TAL-FRANĠISKANI FL-ART IMQADDSA IL-FRANĠISKANI FIL-QABAR TAL-VERĠNI MARIJA U F'BETLEĦEM

Noel Muscat ofm

Il-kisba taċ-Ċenaklu, kif hi dokumentata fil-Bulli ta' Klement VI (1342), issemmi l-preżenza tal-Franġiskani biss fil-Qabar ta' Kristu, u ma tgħid xejn dwar żewġ Santwarji importanti oħrajn li l-Franġiskani uffiċjawhom sa minn żminijiet bikrija, jiġifieri l-Qabar tal-Verġni Marija fil-Wied ta' Ġosafat, u l-Grotta tan-Natività f'Betleħem. Naraw ix-xhieda li għandna li

juruna li l-konċessjoni mogħtija mill-awtoritajiet Islamiċi biex il-Franġiskani jgħixu fl-Għolja ta' Sijon u juffiċjaw il-Qabar ta' Kristu, kienet impliċitament tinkludi wkoll id-dritt li huma juffiċjaw f'dawn is-Santwarji importanti. Nagħtu daqqa ta' għajn ħafifa għall-kisba ta' dawn is-Santwarji fl-ewwel fażi tal-istorja tal-preżenza Franġiskana fihom.

Il-Franġiskani fil-Qabar tal-Verġni Marija

Għalina l-Kattoliċi t-twemmin fil-Verġni Marija mtellgħa fis-sema bir-ruħ u l-ġisem hu domma ta' fidi, proklamata mill-Papa Piju XII fl-1 ta' Novembru 1950. Din it-tradizzjoni, iżda, hi antika ħafna u ġejja mill-ewwel komunità Ġudeo-Kristjana ta' Ġerusalemm. Il-bażi ta' din it-tradizzjoni jinsab fil-kitba Apokrifa *Koimésis Theotokou* (bil-Grieg), *Dormitio Mariae* (bil-Latin), *Ir-Raqda ta' Marija*, li l-awtur anonomu tagħha ġabar tifkiriet li jmorru lura għal żmien l-appostli. Id-dokument jafferma li, sa mit-2 seklu, kien hawn santwarju f'dan il-post, li mbagħad ġie mibdul fi knisja tal-kampanja. Wara li l-Konċilju ta' Efesu (431 WK) kien iddikjara lil Marija *Theotokos* (Omm Alla), Ġovenal, isqof ta' Ġerusalemm, bena hawnhekk kripta bi knisja ottagonali fuqha bl-għajnuna tal-Imperatur Mawrizju. Il-kommemorazzjoni tal-*Koimésis tis Theotokou* (*Dormitio ta' Omm Alla*), li hi orjentali fl-oriġini tagħha, minn dejjem kienet qawwija ħafna fil-fidi u d-devozzjoni tal-Insara ta' Ġerusalemm, li ta' kull sena kienu jiċċelebraw din il-festa Marjana prinċipali fil-15 ta' Awwissu. Il-Persjani qerdu l-knisja superjuri fis-sena 614. Mal-wasla tal-Kruċjati hawnhekk inbniet knisja kbira bi kripta taħtha u magħha monasteru tal-monaċi Benedittini. Din il-knisja kienet tissejjaħ Santa Marija tal-Wied ta' Ġosafat. Saladin qered din il-knisja fl-1187, imma ħalla intatta l-kripta bil-Qabar ta' Marija, minħabba l-venerazzjoni li l-Musulmani għandhom lejn "l-Imqaddsa Omm tal-Profeta Ġesù". Hekk il-kripta baqgħet intatta sal-ġurnata tal-lum, u l-faċċata tagħha Kruċjata għadha wieqfa.

Għalkemm il-kripta baqgħet wieqfa, imma l-kunvent li Goffedu ta' Bouglion kien bena lill-monaċi Benedittini ġie meqrud minn Saladin wara l-1187. Fl-1212 Wilbrand ta' Oldenburg sab li din il-kripta kienu juffiċjawha s-Sirjani, tributarji tas-Saraċini. Billi l-Musulmani kienu jqimu lill-Verġni Marija kienu ħallew dan is-Santwarju miftuħ u anke s-saċerdoti Latini mhux l-ewwel darba li tħallew jiċċelebraw il-quddiesa wara li jħallsu tribut lill-awtoritajiet Musulmani. Hekk fl-1292-94 id-Dumnikan Ricoldo di Monte Croce iċċelebra l-quddiesa, kif għamel ukoll id-Dumnikan Francesco Pipino fl-1320 u mill-1327 sal-1330 iċċelebra diversi drabi l-Franġiskan Antonio da Cremona.

Id-dritt ta' preċedenza li kellhom il-Franġiskani fiċ-ċelebrazzjonijiet liturġiċi

fil-Qabar tal-Verġni Marija naraw diġà x-xhieda tiegħu fil-*Liber peregrinationis* tal-Agostinjan fra Giacomo da Verona:

"Hemm knisja f'nofs il-Wied ta' Ġosafat, li tinsab fil-bidu tal-wied bejn l-għolja taż-Żebbuġ u l-bieb tan-nagħaġ. Jiena żort din il-knisja qaddisa u meqjuma, u skont kif għoġob lil Alla, kantajt b'mod solenni l-quddiesa f'jum l-Assunzjoni tal-Imqaddsa Marija fl-istess knisja fuq l-altar maġġur. F'dak il-jum, id-diversi gruppi ta' Kristjani jiċċelebraw b'mod solenni l-uffiċċji tagħhom f'din il-knisja li semmejna, u jkantaw il-quddies tagħhom, kif nagħmlu aħna l-veri Kristjani li nissejħu Franki *qabel kulħadd*, it-tieni warajna jiċċelebraw il-Griegi, it-tielet in-Nubjani, ir-raba' l-Abissini, li huma suwed bħan-Nubjani, il-ħames in-Nestorjani, is-sitta l-Maroniti, is-seba' l-Ġakobiti, it-tmienja l-Ġorġjani; dawn huma kollha Kristjani u jiċċelebraw uffiċċji diversi … Fil-jum ta' wara l-festa tal-Assunta jiena, għalkemm ma jistħoqqlix, iċċelebrajt il-quddiesa *fuq il-Qabar tal-Verġni* glorjuża, ikun imfaħħar Alla. U bl-istess mod fl-ottava tal-istess festa tal-Assunzjoni, iċċelebrajt il-quddiesa fuq il-Qabar tagħha."

Minn din id-deskrizzjoni tal-pellegrin Agostinjan, li jagħtina l-ordni preċiż tal-preċedenza fil-funzjonijiet tar-riti Kristjani, jidher bla dubju li l-Latini kellhom il-primat, u għaldaqstant kellhom dritt li kienu akkwistaw taħt forma legali mill-awtorità tas-Sultan. Dan jidher mill-fatt li l-Latini (Franġiskani) kellhom id-dritt li jiċċelebraw il-quddiesa solenni fuq l-altar maġġur tal-knisja u fuq il-Qabar tal-Verġni, dritt li huma damu jgawdu sal-1757. Fil-fatt, il-Franġiskan Nicolò di Poggibonsi fil-*Libro d'Oltremare* (1345), tomo I, 185-185, kiteb li kull rit kellu l-altar tiegħu u li kienu biss il-Latini li setgħu jiċċelebraw fuq il-Qabar tal-Verġni Marija.

Fit-22 ta' Mejju 1363 ir-Reġina Giovanna I ta'

Kripta tal-Qabar tal-Madonna

Ikona tal-Madonna ta' Ġerusalemm venerata fil-Kripta

Napli talbet lis-Sultan biex jagħti d-dritt lill-Franġiskani li jibnu kunvent fuq il-Grotta tal-Agunija, li tinsab maġenb il-Qabar tal-Verġni Marija, kunvent li fil-fatt qatt ma nbena. Hi talbet li l-Franġiskani setgħu jidħlu liberament biex jitolbu fil-Qabar tal-Verġni Marija u hemm jixegħlu l-lampieri kif jagħmlu f'Betleħem. Dan kollu jurina li l-Franġiskani kienu ċertament preżenti fil-Qabar tal-Verġni Marija fl-1363 u li mela kienu jiċċelebraw il-liturġija f'din il-knisja qabel din id-data.

Provi oħrajn tad-drittijiet li l-Franġiskani kienu jgawdu sa mill-qedem fuq il-Qabar tal-Verġni Marija huma xi Bulli pontifiċji favur tagħhom, partikularment il-Bulla *d ea que* tal-Papa Innoċenz VI (9 ta' Novembru 1361), u l-Bulla *Rationi congruit* tal-Papa Urbanu IV (8 ta' Novembru 1362).

Fit-30 ta' Marzu 1392, il-Kustodju Gerardo Calveti, bit-tama li jkun jista' jibni l-kunvent maġenb il-Kripta u l-Grotta tal-Ġetsemani, quddiem in-nutar u x-xhieda ħa formalment pussess tal-Post Qaddis: "hu ħa korporalment u realment il-pussess tal-postijiet imsemmija, jiġifieri l-Kappella tal-Qabar tal-Beata Verġni

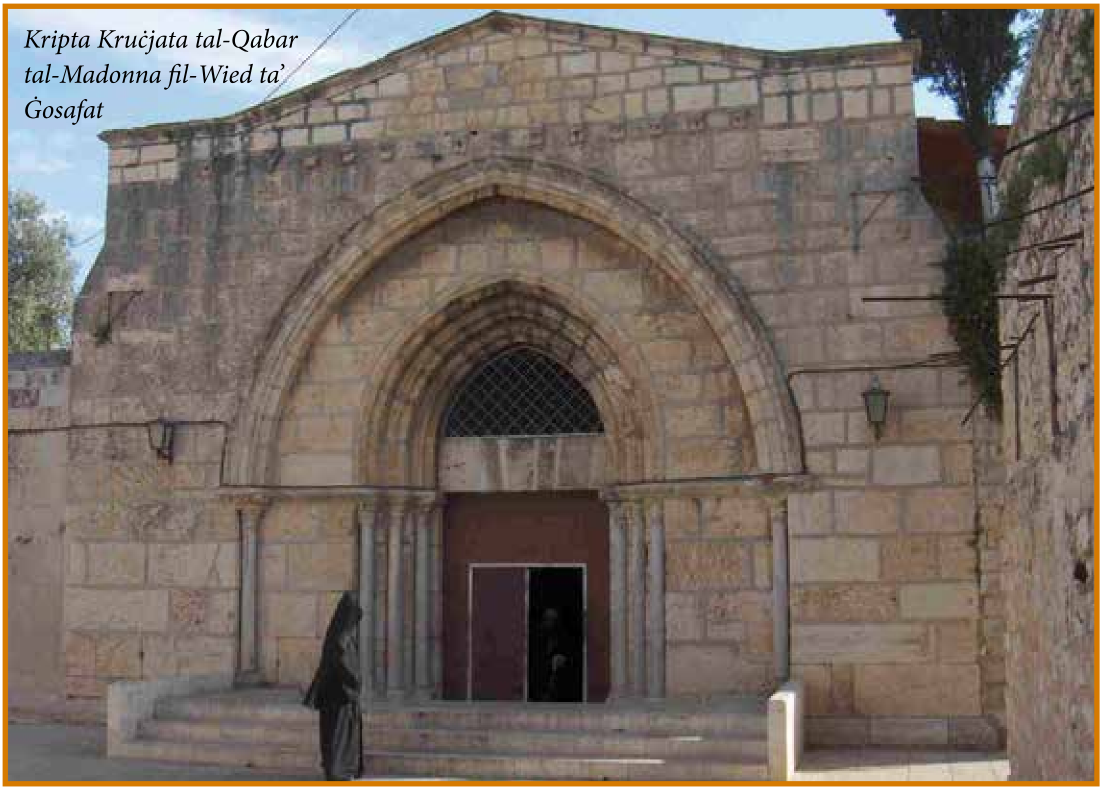

Kripta Kruċjata tal-Qabar tal-Madonna fil-Wied ta' Ġosafat

Marija fil-Wied ta' Ġosafat u tal-Grotta, billi fetaħ u għalaq il-bibien ta' din il-Kappella u tal-post imsemmi tal-Għar, u billi daħal u ħareġ b'sinjal tal-pussess li jidher pubblikament, u tal-intenzjoni tiegħu li hemmhekk jibni u jsewwi dawk iż-żewġ postijiet fil-ġejjieni qarib." (*Bullarium Franciscanum Terrae Sanctae*, ed. Gerusalemme, 49-53).

Il-Franġiskani fil-Grotta tan-Nativitá f'Betleħem

Il-Bulli pontifiċji ta' Klement VI ma jsemmux b'mod espliċitu li l-Franġiskani kienu preżenti f'Betleħem, imma huma jgħidu b'mod ċar li l-ħeġġa li wrew ir-Rjali ta' Napli favur il-Franġiskani kienet tkopri l-Qabar ta' Kristu u l-postijiet l-oħrajn ta' Oltremare. L-istoriċi tas-seklu 15 kollha jaqblu li Betleħem kien inkluż fost is-Santwarji li l-Franġiskani akkwistaw bil-ħila tan-negozjati bejn ir-Re ta' Napli u s-Sultan tal-Eġittu (Fabri fl-1480, Suriano fl-1514).

L-ewwel tentattiv tal-Franġiskani biex jinsedjaw ruħhom fil-Bażilika tan-Nativitá f'Betleħem kien fl-1309, meta s-Sultan Baibars II, magħruf bħala al-Malik al-Muzaffar Rukn ed-Din Baribars al-Jashnakir al-Mansuri, kien tahom il-permess li jgħixu fil-Knisja ta' Betleħem, imma mbagħad miet ħesrem u għalhekk il-Franġiskani ma setgħux jieħdu pussess tal-Bażilika.

L-Agostinjan Giacomo da Verona, li rajnih fil-każ tal-Qabar tal-Verġni Marija, kien żar Betleħem u ċċelebra solennement il-quddiesa fil-Grotta tan-Nativitá fit-12 ta' Awwissu 1335. Hu l-ewwel xhud li jitkellem dwar id-drittijiet tal-Latini fuq il-Grotta tan-Nativitá. Għalkemm jagħti deskrizzjoni dettaljata tad-diversi altari fil-Bażilika u jsemmi l-Knejjes Kristjani li kienu juffiċjawhom, Giacomo da Verona jinsisti li l-uniku altar li kien hemm fil-Grotta, fuq il-post tat-Twelid ta' Ġesù Kristu, kien jappartjeni esklusivament għal-Latini, anke jekk ma jindikax li dawn il-Latini kienu l-Franġiskani. Imma jsemmi li kien ra hemmhekk żewġ patrijiet Minuri

flimkien mal-pellegrini:

"Kull filgħodu kull waħda min-nazzjonijiet (riti diversi) tiċċelebra fuq l-altar tagħha, dak li hu mħolli f'idejha. L-altar maġġur li hemm fuq (fil-Bażilika), hu tal-Griegi; imma l-altar ta' taħt, maġenb il-presepju hu tal-Kristjani Franki (Latini), u fuq dan l-altar jien iċċelebrajt b'mod solenni l-quddiesa: konna b'kollox aktar minn mitt Kristjani Franki; magħna kien hemm żewġ patrijiet Predikaturi (Dumnikani), tnejn Minuri (Franġiskani), u bosta kjeriċi u saċerdoti u pellegrini sekulari: hemmhekk iċċelebrajna uffiċċju solenni u sabiħ għat-tifħir lil Alla."

Il-pellegrin Ludolph ta' Sudheim, li żar l-Art Imqaddsa fl-1336, ukoll jitkellem mill-fatt li l-Latini kienu jippossjedu u jiċċelebraw l-uffiċċji fil-Grotta tan-Nativitā:

"Betleħem hi raħal mill-aktar pjaċevoli u sabiħ. F'Betleħem hemm knisja kbira u sabiħa, li għandha ħafna torrijiet u kampnari, u għandha forma ta' fortizza difiża b'mod qawwi. Is-saqaf hu miksi biċ-ċomb u minn ġewwa għandha mużajċi u rħamijiet, u fiha tiżjin tad-deheb, naħseb, aktar minn kull knisja mżejna taħt ix-xemx. Taħt l-altar maġġur hemm il-post li fih, minħabba fina, Alla twieled bħala bniedem mill-Verġni. F'dak il-post hemm altar, u ftit bogħod minnu hemm il-presepju…

Fil-lejl tal-Milied tal-Mulej in-nazzjonijiet (riti) kollha li hemm taħt is-sema, kif inhu xieraq, jinġabru flimkien u kull wieħed minnhom jiċċelebra l-uffiċċju skont ir-rit tiegħu. F'din il-knisja hemm post speċjali, u dan il-post hu mogħti bi privileġġ perpetwu. Il-Latini għandhom dan il-post, li fih Alla sar bniedem."

Ftit tas-snin wara, fl-1345-1346 il-pellegrin Franġiskan Nicolò di Poggibonsi, (*Libro d'Oltremare*, tomo I, 220), kiteb: "Taħt il-kor (tal-Bażilika) hemm kappella devota, fejn twieled il-Mulej tagħna. Il-kappella għandha żewġ daħliet; dħalt min-naħa tax-xellug u sibt bieb tal-ferrobattuto; f'riġlejn it-turġien, lejn il-lemin, hemm

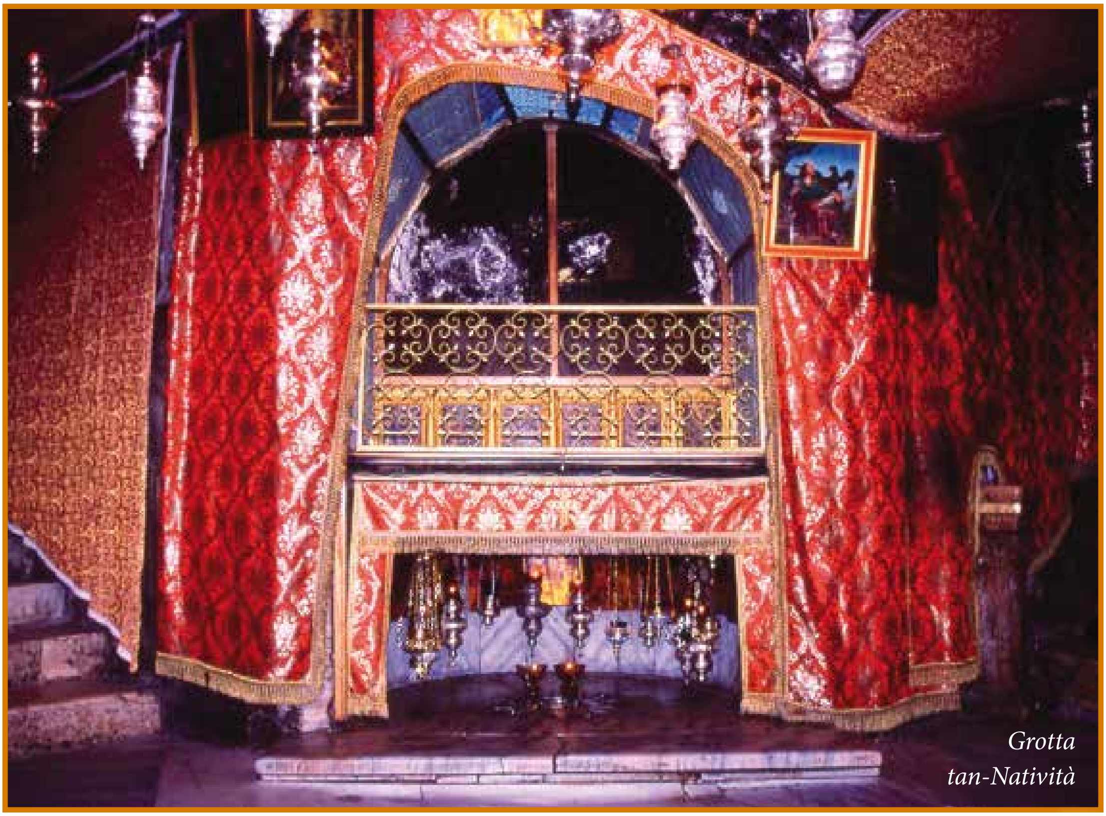

Grotta tan-Nativitā

Knisja tan-Nativitá, Betlehem

tribuna, u hemmhekk hemm l-altar li fuqu tiġi iċċelebrata l-quddiesa… Fil-lejl tal-Milied ta' Kristu (fil-knisja) jinġabru l-ġenerazzjonijiet kollha ta' Kristjani, u kull waħda minnhom tiċċelebra l-uffiċċju fuq l-altar tagħha, bil-mod tagħha u bil-lingwa tagħha." L-istess Nicolò da Poggibonsi jagħti xhieda li, fl-1347: "aħna erġajna lura fil-knisja ta' Betleħem, li llum tinsab f'idejn il-patrijiet Minuri ta' San Franġisk, u li tahielna bħala rigal Medefar, Sultan ta' Babilonja; u kien hemm il-patrijiet hemmhekk meta jien kont Ġerusalemm." (*Libro d'Oltremare*, I, 236). Is-Sultan li jsemmi Nicolò kien Muzaffar Ħaġġi, li kien Sultan tal-Kajr fl-1346-47.

Xhieda oħra kontemporanja hi dik tal-awtur anonomu Minorita tal-*De gestis et factis trium Regum* (c. 1364): "F'din il-knisja, fil-lejl tan-Nativitá, jiltaqgħu d-diversi nazzjonijiet (riti) … kull wieħed minnhom għandu l-post tiegħu fil-knisja, u kollha jiċċelebraw l-uffiċċji divini, kull wieħed fil-lingwa tiegħu. Huma biss il-Kristjani Kattoliċi li jamministraw din il-kappella, u fil-jum tal-Milied ma jdaħħlu l-ebda rit ieħor fil-kappella."

Fl-ewwel nofs tas-seklu 14 nafu li l-Knejjes oħrajn Insara ma kellhomx post fiss fejn joqogħdu fil-Bażilika, imma kienu biss jiċċelebraw l-uffiċċji fil-festi fuq l-altari tagħhom, filwaqt li l-Franġiskani waħedhom kienu preżenti. Il-Griegi Ortodossi kienu għadhom ma kellhomx monasteru stabbli maġenb il-Bażilika imma kienu jgħixu fil-monsteru ta' San Nikola (illum il-kunvent tal-Grotta tal-Ħalib, proprjetà tal-Franġiskani).

Fl-1336 Sudheim jgħid li Betleħem kienet abitata biss mill-Kristjani, imma fl-1346 Nicolò da Poggibonsi jikteb li f'Betleħem kien hemm ukoll ftit Saraċini ma' ħafna Kristjani. Il-Franġiskani kienu jgħixu fil-fdalijiet tal-monasteru kbir li kellhom il-Kanoniċi Regolari ta' Santu Wistin meta kienu juffiċjaw il-Bażilika tan-Nativitá fil-

perjodu tal-Kruċjati (1099-1187).

F'Marzu tal-1393 wasal Venezia fra Gerardo Calveti, Gwardjan tal-Għolja ta' Sijon (Kustodju tal-Art Imqaddsa), fil-kumpanija ta' Henry, duka ta' Lancaster, li aktar tard sar ir-Re Henry IV tal-Ingilterra (1399-1413), li kien mar pellegrinaġġ f'Ġerusalemm. Fra Gerardo kien ġie fl-Ewropa biex jitlob lill-prinċpijiet Kristjani tal-Italja, ta' Franza u tal-Ingilterra biex jgħinu lill-Franġiskani ħalli jirrestawraw il-Bażilika tan-Nativitá f'Betleħem, li kienet għoddha se tiġġarraf. Fra Gerardo kompla jitħabat għal żmien twil għal dan l-iskop, u saħansitra fl-1397-98 mar jagħmel trattattivi mas-Sultan tal-Eġittu fil-Kajr, bl-iskop li jakkwista l-permess tar-restawr. F'ittra tal-5 ta' Marzu 1399 li Ruggero Contarini, kummissarju u prokuratur tal-Art Imqaddsa kiteb lil fra Giovanni Contarini, li mbagħad sar Patrijarka ta' Kostantinopli, jingħad li d-Duka ta' Milan kien bagħat 1500 dukat lill-Gwardjan tal-Għolja ta' Sijon, bl-iskop li jsir ir-restawr tal-knisja ta' Betleħem, u li dawn il-flus intbagħtu Ġerusalemm.

Diġà għidna kif fl-1263 ir-Reġina Giovanna I ta' Napli kitbet lis-Sultan tal-Eġittu biex titolbu rikonoxximent tad-drittijiet tal-Franġiskani fid-diversi Santwarji li fihom kienu preżenti, l-aktar iċ-Ċenaklu, il-Qabar ta' Kristu, il-Qabar tal-Verġni Marija (fejn titlob il-permess li jinbena kunvent) u l-Bażilika ta' Betleħem.

Saru diversi restawri tal-Bażilika ta' Betleħem mill-Franġiskani, fosthom dik tal-1448-1452 bil-ħidma ta' Filippu, Duka ta' Borgogne. Imma l-akbar restawr tal-Bażilika sar fl-1479-1480 meta kien Gwardjan ta' Betleħem fra Giovanni Tomacelli. Dan ħa ħsieb biex jagħmel mill-ġdid is-saqaf tal-Bażilika Biżantina billi jibdel it-travi tal-injam li kienu tmermru. Il-materjal ġie offrut minn Filippu ta' Borgogne u mir-Re Edward IV tal-Ingilterra, u inġarr fuq il-galeri tar-Repubblika ta' Venezia sal-port ta' Ġaffa, u mbagħad ġarrew l-injam fuq l-art sa Betleħem. Dan is-saqaf għadu jeżisti sal-lum, għalkemm jinsab f'qagħda perikoluża u għandu bżonn ta' restawr urġenti, li suppost li se jibda ma jdumx.

Xhieda importanti dwar dan is-saqaf il-ġdid li għamlu l-Franġiskani fil-Bażilika tan-Nativitá jagħtihielna Francesco Suriano, Kustodju tal-Art Imqaddsa bejn l-1493-1495 u bejn l-1512-1515 (*Trattato de Terra Santa*, kap. LXVI):

"Hawnhekk nitkellmu dwar Betleħem u dwar il-knisja kbira tal-Beata Verġni, fejn welldet lil Kristu. Is-saqaf tal-knisja hu magħmul minn ċipressi u ċedri tal-Monte Libano, u s-saqaf hu kollu miksi biċ-ċomb. L-injam tat-travi fil-fatt kien mikul u maqsum, minħabba n-nuqqas ta' kura fi żmien il-Konventwali, imma issa ġie mġedded fiż-żmien li fih jiena kont ninsab fil-familja reliġjuża fuq l-Għolja ta' Sijon, fl-1480."

Dan id-dettall hu importanti. Jgħidilna, qabel xejn, li s-saqaf tal-Bażilika tan-Nativitá sar ġdid mill-Franġiskani. Issa fl-Art Imqaddsa, min jirrestawra hu l-proprjetarju. Mela din hi prova li fis-seklu 14 il-Franġiskani kienu proprjetarji esklużivi tal-Bażilika tan-Nativitá f'Betleħem, fejn damu b'mod mhux interrott proprjetarji paċifiċi sal-1637, meta l-indħil tal-Griegi Ortodossi daħħalhom f'xebgħa inkwiet, u kellhom jitħabtu biex jerġgħu jiġu rrikonoxxuti bħala proprjetarji mit-Torok Ottomani fl-1690 sakemm dan id-dritt ġie usurpat lilhom fir-rewwixta li l-Griegi Ortodossi organizzaw kontra l-Franġiskani nhar Ħadd il-Palm tal-1757, fil-Bażilika tal-Qabar ta' Kristu, f'dik ta' Betleħem u fil-Qabar tal-Verġni Marija.

Il-martirju ta' San Nikola Tavelić u sħabu, Protomartri tal-Art Imqaddsa (1391)

Fl-1391 kien jgħixu fil-kunvent tal-Għolja ta' Sijon

erba' Franġiskani, Nikola Tavelić minn Sebenico (Šibenik), Stefano minn Cuneo, Deodato (Aribert) minn Rodez u Pietro minn Narbonne. Il-martirju tagħhom f'idejn is-Saraċini ġie deskritt minn Patri Geraldo Calveti, Kustodju tal-Art Imqaddsa, f'relazzjoni li kiteb xahrejn wara d-data tal-martirju tagħhom fl-14 ta' Novembru 1391 (Geraldo CALVETI, *Quattro martiri sul rogo: il martirio del Beato Nicolo Tavelić e tre compagni uccisi a Gerusalemme nel 1391*, a cura di Alberto GHINATO, Edizoni Francescane, Roma 1961).

Nikola Tavelić twieled madwar l-1340 f'Sebenico (Šibenik) fid-Dalmazja (Kroazja). Daħal żagħżugħ mal-patrijiet Minuri. Meta sar saċerdot laqa' l-istedina tal-vigarju ġenerali tal-Ordni, Patri Bartolomeo della Verna, u tal-Papa Girgor XI, biex imur missjunarju fil-Bosnia, fejn ħadem għal 10 snin fl-evanġelizzazzjoni tal-Bogomili (eretiċi Patarini jew Katari li kienu jgħixu fil-Balkani). F'din il-ħidma kien megħjun minn Deodato minn Rodez. Fl-1384, flimkien ma' dan sieħbu u ma' Pietro minn Narbonne u Stefano minn Cuneo hu mar missjunarju fil-Palestina. L-erba' Franġiskani kienu jgħixu fil-kunvent taċ-Ċenaklu.

Stefano minn Cuneo kien membru tal-provinċja Franġiskana ta' Genova. Studja t-teoloġija fl-i*Studium* ta' Pavia u kien lettur tat-teoloġija f'Bologna u Pavia. Wara mar jaqdi l-ministeru tiegħu fil-gżira ta' Corsica, u mbagħad mar Ġerusalemm fil-komunità tal-Għolja ta' Sijon.

Deodato minn Rodez twieled fl-Aquitaine fi Franza, post li bil-Latin jissejjaħ Ruticinum. Daħal żagħżugħ mal-patrijiet Minuri. Wara li sar saċerdot ingħaqad ma' Nikola Tavelić fil-ħidma ta' evanġelizzazzjoni tal-Bosnia, u fl-1384 intbagħat bħala missjunarju fil-Palestina.

Pietro minn Narbonne kien membru tal-provinċja Franġiskana ta' Provence. Hu daħal Franġiskan fir-riforma tal-Osservanza li kien beda Paoluccio Trinci

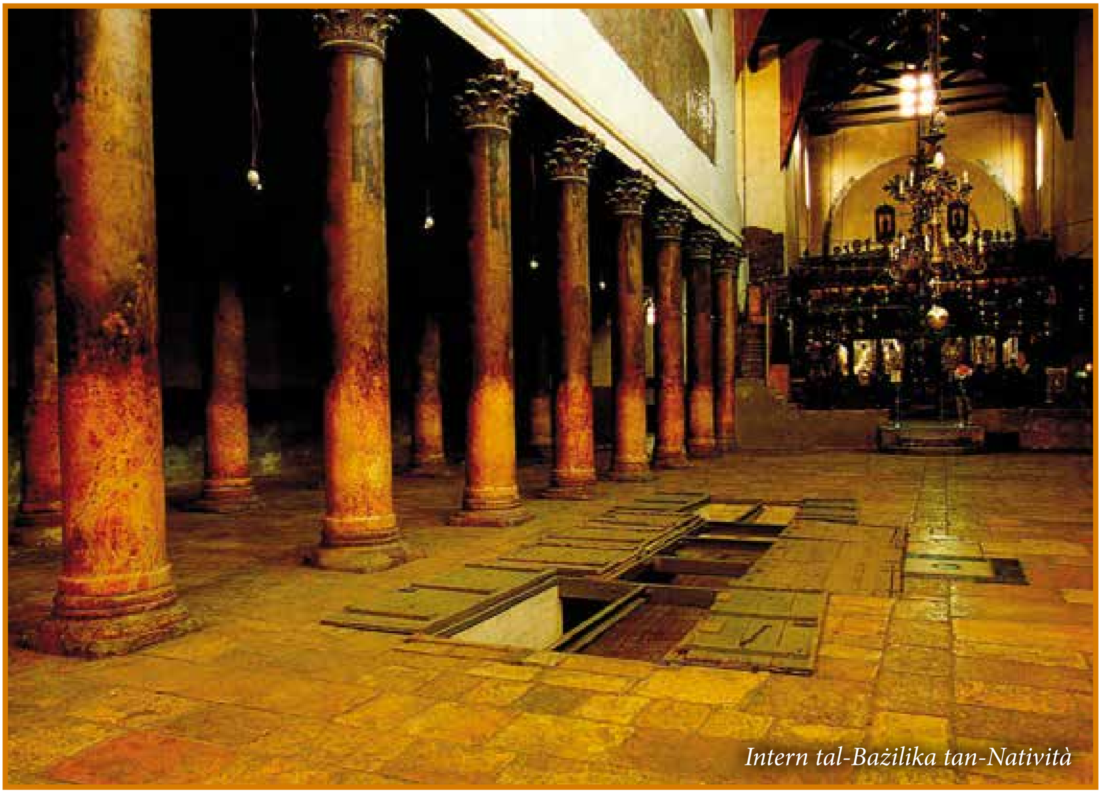

Intern tal-Bażilika tan-Nativitā

da Foligno fl-1368. X'aktarx li ħa l-formazzjoni tiegħu fl-eremitaġġi tal-Umbria, fejn l-Osservanti kienu tferrxu ħafna qabel l-isforz ta' Paoluccio Trinci, sa minn żmien Giovanni da Valle u Gentile da Spoleto fl-1334. Il-preżenza tiegħu f'Ġerusalemm fl-1391 hi interessanti, għax turina kif il-patrijiet Minuri tar-riforma tal-Osservanza kienu tferrxu sew, anke fl-Art Imqaddsa, fi tmiem is-seklu 14.

Ir-rakkont tal-martirju jinsab f'diversi fonti storiċi, li ġew editi l-aktar fl-okkażjoni tal-kanonizzazzjoni tal-Martri ta' Ġerusalemm minn Pawlu VI fil-21 ta' Ġunju 1970 (cfr. D. Mandić, *Documenta martyrii B. Nicolai Tavelić et sociorum eius Ord. Min. collegit, digessit notisque illustravit P. Dominicus Mandić OFM*, Romae 1958, 117-125; A. Matanić, *De martyrio B. Nicolai Tavelić et sociorum apographon "Relationis Sibenicensis" ex anno 1636*, in *Archivum Franciscanum Historicum* 56 (1963) 164-181).

L-edizzjoni kritika tar-rakkont tal-martirju ta' Nikola Tavelić u sħabu, skont dak li kiteb Patri Geraldo Calveti, Gwardjan tal-Għolja ta' Sijon, tinsab fi Girolamo Golubovich, *Biblioteca bio-biografica della Terra Santa e dell'Oriente francescano*, Vol. V, Quaracchi, Firenze 1927, 282-297. Golubovich jagħtina wkoll l-edizzjoni tal-ittra akkompanjatorja li Patri Geraldo kiteb lill-Katalani residenti f'Damasku, u bagħtilhom flimkien mal-atti tal-martirju nhar l-20 ta' Jannar 1392.

Il-martirju tal-erba' Franġiskani beda nhar il-11 ta' Novembru 1391 festa ta' San Martin, meta ddeċidew li jmorru jxandru lil Kristu u l-Evanġelju quddiem il-Qâdi ta' Ġerusalemm, billi jitilgħu fuq l-ispjanata tat-Tempju fil-Haram al-Sharif (ir-Reċint Nobbli) fejn il-Musulmani jitolbu fil-Moskea ta' Al-Aqsa. Dak il-jum kien ir-raba' jum tal-festa Musulmana ta' *Għid el-Qurban*. Bl-għajnuna ta' interpreti huma qraw quddiem l-awtoritajiet minn trattat miktub bl-Għarbi. Ir-riżultat naturalment kien li ġew immedjatament arrestati u ikkundannati għall-mewt talli ipprofondaw ir-reliġjon Islamika f'post hekk qaddis għaliha. Il-Qâdi sejjaħ lill-Gwardjan Patri Geraldo Calveti, bħala responsabbli tal-Franġiskani li kienu jgħixu f'Ġerusalemm, u mbagħad iddeċieda li jikkundanna l-erba' patrijiet għall-piena kapitali. Nhar l-14 ta' Novembru 1391 saret l-esekuzzjoni tas-sentenza kapitali fil-Bieb ta' Ġaffa, quddiem iċ-Ċittadella jew Torri ta' David, fejn il-Franġiskani ġew krudelment maqtulin u l-iġsma tagħhom maħruqin għalkollox, biex hekk l-Insara ma jkunux jistgħu jqimu l-fdalijiet tagħhom. (*Frati Minori Santi e Beati*, a cura di Silvani Bracci e Antonietta Pozzebon, Postulazione Generale Ordine dei Frati Minori, Roma 2009, 130-134).